

דף לח

הערות ובאורים בפשט

'במדינה כהנים נושאים את ידיהן כנגד כתפיהן' — טעם 'כנגד כתפיהן', כי הזרוע כולה נקראת 'יד' בתורה, כמו וקשרתם לאות על ירך, לכן למטה מן הכתפים אינה בכלל 'נשיאת ידיים' שהרי זה מקום היד ממש, הלכך צריך להגביה כנגד הכתפים. (באר שבע)

בפירוש המיוחס לראב"ד על מסכת תמיד (בסופה) מובא, שהכהנים רשאים להגביה ידיהם למעלה ומכתפיהם כבמקדש, אלא שלא חייבום רק כנגד הכתפים. ואילו במחזור ויטרי (קל) משמע שאין להרים למעלה מן הכתפים. (וע' גם בהגהות הרד"ל). וכן בספר יראים (טו) כתוב שאין נאה להגביה למעלה מן הכתפים, שנראה כשוטה בעמידתו, וכתוב 'זה א-לי ואנוהו' — אתנאה לפניו במצוות, אלא שבמקדש עשו כן, כיון ששכינה למעלה מאצבעותיהם, ואין זה מן הכבוד שיהא ראשם גבוה ממקום השראת השכינה. וגם כדי שלא יבוא להסתכל על אצבעותיהם (טעם זה מובא בראב"ד שם). וכן הוא באור זרוע (ח"ב תיא).

ע"ע בראשונים הנ"ל ובבאר שבע וגליוני הש"ס כאן, שדנו על הרמת הידים מעל התפלין, ומאי שנא מציין. [הראב"ד כתב שהכהנים היו עושים תפיליהם גבוהות, שאפילו נושאים כפים מעל הראש, לא יהיו מעל התפלין. ולפי דבריו יוצא להלכה שיש להקפיד שלא להגביה הידים מעל התפלין. 'הערות במסכת סוטה'].

ז'במקדש על גבי ראשיהן' — אין הפירוש הנחת הידים על הראש אלא פורסים הידים [כדכתיב ובפרשכם כפיכם] למעלה מגובה הראש. (חדושים ובאורים)

'שנאמר וישא אהרן את ידיו אל העם...' — זה קאי על עיקר דין פריסת הידים ואינו המשך דברי רבי יהודה. (עפ"י תוס' יום טוב; חדושים ובאורים. ואולם במשנה-למלך (יד, ט) נראה שהבין כפי ריהטא, שמהכתוב הזה הוכיח רבי יהודה שכהן גדול מגביה ידיו למעלה מן הציץ כדי לברך).

'רבי נתן אומר אינו צריך, הרי הוא אומר לשרתו ולברך בשמו' — מה משרת בעמידה אף מברך בעמידה, ומשרת גופיה מנלן, דכתיב לעמד לשרת — תמה הגרעק"א, הלא בפסוק הראשון שהביאו, בסדר עקב, מפורש בו עמידה, ככתוב לעמד לפני ה' לשרתו ולברך בשמו, ומדוע הוצרכו להביא פסוק נוסף? ובאמת נראה מכמה ראשונים שלא גרסו 'ומשרת גופיה מנלן...', (ע' בסמ"ג מ"ע כ; מחזור ויטרי שעו, ובדברי המהדיר שם).

שני גדולים כיוונו לתירוץ אחד, רבי מאיר שמחה מדווינסק (במשך חכמה — עקב י, ח) והנצי"ב (בחדושיו כאן); הפסוק המובא כאן אינו זה שבפרשת עקב, שההוא נאמר גבי הלויים ולא הכהנים. אלא הכוונה לפסוק שבסוף שופטים ונגשו הכהנים בני לוי, כי בס' בחר ה' אלקיך לשרתו ולברך בשם ה' ... ושם לא כתיב עמידה, לכך הוצרכו למקרא אחר ללמוד ששרות בעמידה.

'אין לי אלא בני ישראל, גרים נשים ועבדים משוחררים מנין...' — כתבו אחרונים שהמלה

'משוחררים' מיותרת, וטעות הדפוס היא. וכן הגרסה בספרי, 'עבדים' סתם. [שהרי הוקשו לנשים לכל דבר, ומסתמא אף הם בכלל ברכה כנשים. וגם אין צורך לומר עבדים משוחררים אחר שאמר גרים. ועוד, מה טעם הזכיר נשים בין גרים לעבדים משוחררים ששניהם ענין אחד, אבל אי גרסינן 'עבדים' סתמא מיושב]. (עפ"י הגהות הרש"ש למדרש רבה נשא יא, אות טז; חדושי הנצי"ב. וכן נראה במגן אברהם קכת, לו. וכן צדד ב'חדושים ובאורים').

שמא יש לקיים הגרסה שלפנינו, כי עבד ממש אין צריך קרא, שהרי ברכתו היא ברכת אדונו, ונכלל הוא ממילא ב'ברכה'. וב'אמת ליעקב' צדד לאידך גיסא, שמא כיון שהעבד נתקלל ב'ארור כנען', אינו בכלל ברכה. ע"ש.

(ע"ב) 'מנין שהקב"ה מתאוה לברכת כהנים, שנאמר ושמו את שמי על בני ישראל ואני אברכם'. ע"רש"י. ויש לפרש מדלא כתיב 'וישימו' אלא ושמו דרש במשמעות 'הלואי וישימו' (רד"ל). וע"פ פרושים נוספים במהרש"א ו'שפת אמת'. וענין זה באר המהר"ל (ב'חדושי אגדות') כי אי אפשר לעילה שלא להשפיע לעולל. וצורך גבוה הוא כביכול. וכענין 'ותר ממה שהתינוק רוצה לינוק...!'

'כל כהן שאינו עולה בעבודה, שוב אינו עולה...' — ובדין היה לקבוע ברכת כהנים בסוף ברכת עבודה, אלא ש'עבודה והודאה חד הם' ולכן הניחוה שתאמר בסוף ברכת הודאה (מגילה יח. טו"א) קכת. ובערך השלחן (שם ב) נתן טעם, כדי להסמיכה ל'שים שלום', מענין סיום ברכת כהנים. אולם בגמ' במגילה מבואר להפך, שלכך קבעו 'שים שלום' שם, כדי לסמכה לברכת כהנים).

'... ושאינו מברך — אין מתברך' — בכלל 'שאינו מברך' גם המברך שלא בלב שלם ובאהבה, אלא מן השפה ולחוץ. (בן יהודע. הסביר בואת את כפל הלשון 'מברך... ושאינו מברך...!'. וע' בספר חדושים ובאורים (להלן לט) שכל ענין ברכה הוא מאהבה).

'למי מברכין — אמר ר' זירא: לאחיהם שבשדות' — הפוסקים עמדו על השאלה, מדוע לא אמרו 'למי מברכין — לנשים וטף'? וכתבו שעיקר הברכה היא לבני ישראל, ואגב הם מתברכים השאר. (ע' ב"ח ט"ז ומג"א — קכת, כה. וע' שו"ת אגרות משה או"ח ח"ב לא).
עוד יש לתרץ בפשטות, שלא היו רגילים הנשים והטף לבוא לבית הכנסת. וכשאמרו 'לאחיהם שבשדות' כלולים כולם, גם נשים וטף שלא באו (הרד"ל). או יש לומר: לרבותא אמרו כן, גם כאשר אין שם נשים וקטנים, עולים לדוכן לברך משום העם שבשדות (מרומי שדה).

'הא דאישתייר בי עשרה הא דלא אישתייר בי עשרה' — לכאורה יש לתמוה על טעם הדבר, מדוע בגלל עניית 'אמן' בעשרה, יש לנו לבטל מצות עשה דאורייתא ממקצת הכהנים? ונראה שמדאורייתא אין ברכת כהנים אלא בנוכה לישראל, 'כאדם האומר לחברו', [וכאשר כולם כהנים ומברכים לאחיהם שבשדות, נשיאת כפים זו מדרבנן היא], ושמא צריך עשרה מתברכים מדאורייתא, שנאמר כה תברכו את בני ישראל ואין 'בני ישראל' פחותים מעשרה — הלכך עדיף שיישאר עשרה מתברכים, כדי לקיים המצוה מדאורייתא. [וצריך לומר לפי זה שגם הכהנים מתברכים כאשר הם בתוך הקהל. ע' ט"ז קכת סק"א]. (חדושים ובאורים. וע"פ בהרחבה בבאור הענין ובגדר עניית 'אמן' בברכת כהנים, בשו"ת אגרות משה או"ח ח"ב לא; רבבות אפרים ח"ד לב; הערות במסכת סוטה ד"ה באגרות).

עיונים נוספים

'מה משרת בעמידה אף מברך בעמידה' — כתבו התוס' (כאן ובסוף מנחות. וכ"כ הסמ"ג מ"ע כ) שהעמידה בברכת כהנים לעיכובא, כדין שירות, שאם ישב ועבד — עבודתו פסולה. וכן פסקו הפוסקים, שכהן שאין יכול לעמוד, ואפילו עומד על ידי סמיכה — לא ישא את כפיו. (ע' או"ח קכח, יד; נודע ביהודה — קמא, או"ח ה. ודחה דברי השבות-יעקב שהקל).

ודוקא הכהנים, אבל שאר העם — כתב המגן-אברהם (שם), רשאיין לשבת. וכבר העירו (הנצי"ב כאן והמשנ"ב שם סקנ"א) מדברי המאירי (כאן ובמגילה פ"ב. וכן מדברי האשכול) שגם הציבור עומד.

(יש לפרש טעם עמידת המתברך מפני כבוד הברכה. ויש מקום להוסיף לפי דברי ספר חרדים (פרק יב, יח. מובא בבאור הלכה ריש הל' ברכת כהנים, ועוד) שהישראל המתברך גם הוא בכלל המצוה, על כן מובן שגם הוא בכלל דין עמידה, ואעפ"י שאינו משרת בפועל, משתתף הוא בעבודת הכהן. ומה מאד מדויקים לפי"ז דברי ה'חרדים': 'ישראל העומדים פנים כנגד פני הכהנים בשתיקה ומכוונים לבם לקבל ברכתם כדבר ה' — הם נמי בכלל המצוה' — ותליא הא בהא, כיון שהם בכלל המצוה, לכן הם עומדים וכו'. ונראה שעם שבשדות, אם כי מתברכים בדאניסי, אינם בקיום המצוה, שהרי אינם עומדים בדוקא כדי להתברך.

עוד בענין המצוה על הישראל להתברך — ע' יוסף אומץ תתיב; דבר אברהם ח"א לא; עמק ברכה — הל' נשיאת כפים; אגרות משה או"ח ח"ה כ, כג; הליכות שלמה י, א; 'הערות במסכת סוטה').

'אי מה להלן כהן גדול וראש חודש ועבודת צבור...' — התוס' כתבו שלדברי הכל נתמעטה 'עבודת יחיד' מנשיאות כפים, ולא היו נושאי כפיהם במקדש אלא בעבודת ציבור. [לדעת התוס' נשאו כפים בכל קרבן ציבור, ולהרמב"ם (תפילה יד, ט) — רק בתמיד של שחר]. וכן בתפילת העמידה — שהיא כנגד קרבן התמיד. וזהו שדרשו מכל הימים (הנצי"ב).

יש מי שפירש נידון 'עבודת ציבור' שבגמרא, האם ברכת כהנים היא שירות הציבור כעבודת הקודש, או שהחיוב הוא כלפי כל יחיד ויחיד, אלא שצריך ציבור רק לחלות החיוב והאפשרות לברך [ככל דבר שבקדושה, שאינו נאמר בפחות מעשרה, כדאיתא במשנת מגילה כג:].

ונפקא מינה בשאלה זו: כהנים שאינם הגונים וראויים (אבל כשרים לברך), שרוב הציבור אינו חפץ בברכתם, וכמה יחידים חפצים בהם — האם חייבים לעלות מן התורה לדוכן. (משנת ראשונים — בבירורי הלכה שבסוף ח"ג ג, ז. יש להדגיש שאין לציבור למנוע מכהן מלברך, אפילו אינו הגון, וכדברי הרמב"ם (נש"כ טו, ו), שהואיל והוא כשר על פי דין, אין אומרים לרשע הוסף רשע והמנע מן המצוות).

וכן כתב בספר 'אמת ליהודה' (להר"י אלתר ז"ל, אברך כפשוטו ומדרשו, שנקטף בדמי ימיו ביום א' דסליחות תשמ"ז), אודות שאלה שנשאלה במקומות שאין נושאי כפים בימי חול, וטעה אחד מן הקהל וקרא לכהן. וכתב שאין חיוב לברך ליחיד. [ועוד הוסיף שהברכה עצמה אינה ברכה ליחיד אלא לציבור, ובה יישוב קושית זקנו השפת-אמת מדוע אין כהן המברך ישראל באופן פרטי, עובר בבל תוסיף]. ממה שאמרו שהחזון הוא הקורא לכהנים, (ע' ירושלמי המובא בתוס'; במד"ר — נשא. והוא הדין לכל אדם שהוא לענין זה 'שליח הציבור'), ולדעת רב חסדא צריך שיהא כהן, ואם הש"ץ ישראל — אינו קורא, כמוש"כ רש"י — מכל זה משמע שהאמירה לכהנים צריכה להיות בשם הציבור דוקא, ולא חל 'עשה' באמירת יחיד בשם עצמו. ולפי זה יחיד שקרא מעצמו לכהנים אינו כלום.

ואולם, אין הדבר ברור כלל אם מדאורייתא צריכים עשרה לנשיאת כפים; הפרי-מגדים (ר"ס קכח) כתב שאין צריך אלא מדרבנן. והחיי-אדם (לב, א) הסתפק בזה.

ובספר עמק ברכה (נשי"כ א) כתב שמדאורייתא אין נשיאת כפים אלא בתפילה של ציבור, כשהיו עשרה בשעת ברכת העבודה, ומדרבנן צריך עשרה גם בשעת הברכה עצמה, ככל דבר שבקדושה. ובחדושים ובאורים צדד להצריך עשרה מדאורייתא מדכתיב 'בני ישראל' ומשמע בספרי שעיקר המצוה היא לברך בנוכחות ישראל, ואם כן אפשר שסתם 'בני' צריך שיעור 'עדה'. וע"ע דבר אברהם ח"א לא,ה; 'שעורים לזכר א"מ ז"ל' ח"ב עמ' רכא. (וצ"ע באור זרוע ח"ב תיא).

יזשמו את שמי — שמי המיוחד לי... רבי יאשיה אומר אינו צריך, הרי הוא אומר בכל המקום אשר אזכיר את שמי אבוא אליך... — לכאורה נראה שלפי דרשת רבי יאשיה, לא רק בברכת כהנים היו מזכירים במקדש השם המפורש, אלא בכל הזכרת השם שהיתה שם. ואולם לפי הדרשה הראשונה, דין זה נאמר בפרשת ברכת כהנים, ולא מצינו כן בשאר מקומות. (עפ"י מנחת מרדכי על מקדש דוד סי' כד הערה ו).

אכן מצינו שנחלקו דעות המפרשים בנידון זה; יש שנראה מדבריהם שהיו מזכירים שם המפורש במקדש אף בשאר ברכות ותפילות. שכן כתבו טעם לכך שאין עונים 'אמן' במקדש אלא 'ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד', משום שהיו מזכירים שם המפורש, ולכן אין די בעניית 'אמן'. (וכן כתבו הריטב"א ביומא טז; רבנו בחיי בשלח יד,לא; רבי עובדיה מברטנורא תענית ב,ה; גור אריה האזינו לב,ג; צל"ח ברכות סג) — משמע שנקטו בפשטות שזהו דין השייך לכל הזכרת השם ולא דוקא בברכת כהנים. אכן יש שתמיהו על דבריהם, כי לא מצינו שמזכירים את השם ככתבו בתפילה. (וכן העיר רא"מ הורביץ בתענית טז על הצל"ח, והוכיח מדברי התוס' ישנים שלא היו מזכירים בתפילה. וכן נקט הרש"ש (ביומא טט.) והנצי"ב (בפירוש הספרי — ראה י), שאין מזכירים השם ככתבו במקדש אלא בדבר הנצרך לעבודה ולא בתפילה. וע' גם בלשון רש"י — יתרו כ,כ. וכן מפורש בספר ראשון לציון — ברכות סג).

וע' תוס' רי"ד יומא ע. שכתב להסתפק לענין שמונה ברכות של כהן גדול במקדש, אם היה מזכיר השם ככתבו. וקריאת פרשת הסוטה על ידי הכהן, גם אם נאמר שהוא עומד בעזרה באותה שעה ולא בשער ניקנור, אינו מזכירו ככתבו אלא בשם אדנות. (וכן נקט בשו"ת אגרות משה או"ח לב,ו — שהרי הוצרכו כאן לריבוי מיוחד, ובסוטה שאין לנו לימוד מן הכתוב, אין לומר ככתבו. וע' גם ב'שעורים לזכר א"מ ז"ל' ח"ב עמ' קעו). ויש מי שאין נראה מדבריו כן. (ע' אפיקי ים ח"ב ג ובקונטרס אחרון).

תניא אידך: כה תברכו — בקול רם. או אינו אלא בלחש, תלמוד לומר אמור להם כאדם שאומר לחבירו' — בספר בית הלוי (בסוף חומש בראשית) חידש שבברכת כהנים אין אפשרות שכהן אחד יברך בקול ויצאו שאר הכהנים שעל הדוכן בשמיעה, מדין 'שומע כעונה', לפי שדרוש כאן 'קול רם', וזה הרי אינו מתקיים בשמיעה.

אולם, כבר העירו על כך (ע' חזון איש או"ח כט; עמק הנצי"ב — נשא; חדושי הגרוד"ר בנגיס ח"ב ה), שדין 'שומע כעונה' אין ענינו לומר שדי בשמיעה גרידא, אלא שהדיבור של חבירו מתייחס אליו, והרי שמיעתו ודיבור חבירו מצטרפים כדבר אחד, ואם כן, כל התנאים הנצרכים לדיבור, מתייחסים אל השומע, ובכלל זה קול רם של האומר מועיל לשומע. (וכן פירש הנצי"ב (בחדושי למגילה כד. וע' גם בשו"ת משיב דבר סוף ח"א) דברי המשנה במגילה, שהיה מנהגם שכהן אחד מברך ושאר הכהנים שומעים ושותקים).

(החזו"א הניח מצד הסברה ש'קול רם', אף הוא תנאי מתוסף בדיבור, ואינו מוגדר כדיבור מסוג מסוים השונה במהותו מדיבור בלחש. ולכך דימהו לדין קריאה מתוך הכתב במגילה, שמועיל גם לשומע, וכן לדין 'אמירה על הכוס' בקידוש. ושמעתי מפי מו"ר הגרב"מ אזרחי שליט"א (אדר תשמ"ו), שיש לומר עפ"י סוגיתנו שדין 'קול רם' אינו הרמת קול גרידא, אלא הוא כדיבור אחר, דיבור 'כאדם שאומר לחבירו'. ולפי"ז מובן שב'שומע כעונה' ודאי אין מתקיים גדר 'כאדם שאומר

לחבירו'. [ואף לפי הגירסה 'שיהא כל הקהל שומע' (כ"ה בספרי, וכן הגיהו הבאר-שבע והג"ר ר' יחיאל הלפרין בסוף המסכת), ולא גרסינן 'כאדם שאומר לחברו', י"ל כנ"ל, שזה סוג אמירה אחר].

וכן בספר אבי עזרי (ריש הלכות נשיאת כפים) הצדיק דברי הבית-הלוי וכתב שסברת החזו"א אינה מובנת, כי כיון שהעם אינם שומעים את הכהן ששומע ושותק, אין מתקיים כאן 'אמור להם'. ואין זה דומה לקריאה מתוך הכתב, שהשמיעה היא כמו הדיבור, אם כן הרי שומע הוא מן הכתב ואין זו קריאה בעל פה. וסיים: 'והוא פשוט ואינני מבין שום טעם וסברא לנטות מזה'. וכן ע' בקהלות יעקב (ברכות יג) שכתב לפלפל בראיות החזו"א. ועוד דן מטעם אחר, שאין אומרים 'שומע כעונה' באמירות שבין אדם לחברו).

ומסופר על הגאון ר' בצלאל מוילנא הכהן שלא היה יכול להרים קולו, והיה נוהג לשאת כפים בשמיעה מאחריים. (ובספרו 'ראשית בכורים', הביא שכן נוהגים בקהילת טיעסט באיטליה, שכהן אחד מברך ושאר הכהנים שותקים ומכוונים לברכתו. ומספר שם שהוא בעצמו בהיותו שם בשבת בשנת תרכ"ד, נתכבד להיות המברך בקול, וכל הכהנים שעלו עמו לדוכן שתקו ושמעו ממנו).

עוד הקשו על דברי הגרי"ד הנ"ל ממקרא ביכורים, שגם שם צריך שם 'קול רם' (כמו שאמרו לעיל לב): ומועיל 'שומע כעונה'. וברשימות משיעורי הגרי"ד סולובייצ'יק (סוכה לא) יישב דעת זקנו מקושיא זו. וגם לפי הסבר הגרמ"מ הנ"ל אתי שפיר, שדין 'קול רם' שבביכורים אין גדרו 'כאדם האומר לחבירו'.

וע' במשנה ברורה (קכת,נג) שכהן שקולו חלש צריך לצאת מבית הכנסת. ולא כתב שיעלה לדוכן ויצא בשמיעת אחיו הכהנים, ויקיים בכך מצוה. ומשמע שנקט כהבית-הלוי. ויש לדחות, שכיון שאינו ראוי לדבר בקול — מעכב בו. וכדין 'שומע כעונה' באילם, שדנו בזה — ע' שאג"א 1).

ויש לעיין לפי ההגדרות הללו בדין 'שומע כעונה', מה הדין כשהשומע דיבר בזמן שמיעתו, אולם שמע את כל הברכה — האם דיבורו נחשב הפסק, כאילו דיבר באמצע ברכת עצמו, או אין לנו להתחשב כלל בכך, כיון ששמע הכל, והדיבור של המברך מועיל לזה, ומה לי ולדיבור שלו. ובשער הציון (קסז,מג) כתב שמסתבר כהצד הראשון, שלא עדיף זה מאילו דיבר באמצע ברכתו הוא. (ולפי שני הצדדים נראה שאם מקומו של השומע אינו נקי מצוואה וכדו' — לא יצא, כמוש"כ הפוסקים). ואמנם היה מקום לדון שעדיף זה מהפסק מדיבור, שהרי בשעה שדיבר הלא שמע הכל, וכיון שלא הפסיק בשמיעה אפשר שאין זה הפסק.

וע"ע בהגדרות דין שומע כעונה: חידושי ר' אריה לייב (ח"א ה); שבט הלוי ח"ה כב,ג.

דין 'קול רם' — לעיובא. כך מתבאר מדברי הפוסקים, שכהן שאינו יכול לדבר רק בלחש, יצא מבית הכנסת (ע' משנ"ב קכת,נג). וכן כתב ר' מאיר שמחה בחידושיו כאן, שמסתבר שהוא דין המעכב גם בדיעבד. ולפי זה, כתב, אם הכהן הוסיף ברכה בלחש, לא עבר על 'כל תוסיף'. אלא שאין כן דברי הרמב"ם (הל' נשיאת כפים יד,יב).

וכן בדין 'נשיאת כפים' — כתב הנודע-ביהודה (קמא או"ח ה) שהוא לעיובא (ודחה דברי בעל שבות יעקב (ח"ב א) שנקט שאינו מעכב). וכן משמע בדברי שו"ע הגר"ז (קכת,כג) ושאר פוסקים (ע' כנסת הגדולה ומגן גבורים; שו"ת כתב סופר או"ח יג. וכ"כ בשו"ת אבני נזר או"ח לא [מו"מ בהוכחתו ע' בהערות למסכת סוטה]). וע' גם בשו"ת אגרות משה או"ח ח"ב לג,ג; ברכת יצחק (כד) — בשם רבו הגרי"ד(ס). הלכך כהן שאין יכול לשאת כפיו, לא יעלה לברך. וגם אם יקשור ידיו לראשו, אין זו נשיאת כפים — כן כתבו הפוסקים הנ"ל. (וכן משמע בפסקי ריא"ז כאן. וע"ע ברכת יצחק — כד).

ודין 'פנים כנגד פנים' — ע' דבר אברהם ח"א לא,ג שצדד שהוא דין דרבנן.

הגדרת 'קול רם' — קול בינוני. אלא שאם הקהל מרובה, צריך שישמעו כולם, כמו שכתוב בספרי. (טור עפ"י הירושלמי; פר"ח ומשנ"ב קכת, יד; הגהות הרד"ל כאן).

נראה שאף אם לא יוכל הציבור כולו לשמוע, אין זה לעיכובא, ולכאו' לעיכובא שישמעו עשרה (וכ"כ בחו"ב). אלא שלא נתקיימה המצוה כלפי השאר שאינם יכולים לשמוע. ויש להביא ראיה מבית הכנסת של אלכסנדריה שלא היו שומעים כולם. ויש לדחות דהתם אניסי הם, כעם שבשדות.

(ובספר מנחת שלמה (ח"ב ד, יז) מובא להסתפק במי שלא הקשיב לכל ברכת הכהנים והחסיר מקצתה, האם קיים מצות עשה שיש על המתברך [לדעת הסוברים כן], הואיל ולא הסיח דעתו לגמרי מהברכה ועמד כנגד הכהנים להתברך, ואעפ"י שלא שמע, או שמא אם החסיר אפילו תיבה אחת כתוצאה מהסח הדעת לא קיים המצוה. וכן נסתפק הגריש"א בשיעוריו — ע' הערות במסכת סוטה להלן לט:).

(ע"ב) 'כל כהן שאינו עולה בעבודה שוב אינו עולה... מעיקרא הווי עקרי כרעייהו... אלא דנד פורתא, הכא נמי דעקר פורתא' — כהן שלא עקר רגליו ב'רצה' — שוב לא יעלה (שו"ע או"ח קכת, ח). ודנו הפוסקים בעקירת רגלים ליטול ידיים, האם נחשבת כעקירה לעלות, [ויש להקפיד בדבר. ע' משנ"ב קכת סקכ"ח ושער הציון שם]. כמו כן נחלקו הדעות כשעבר ועלה, האם ירד אם לאו. וכן אם קראוהו לעלות ולא עקר רגליו, מה דינו. ע"ש בפוסקים.

ענינים, טעמים ורמזים

(ע"ב) 'מניין שאפילו עופות מכירין בצרי העין, שנאמר: כי חנם מזרה הרשת בעיני כל בעל כנף' —

ב'שיחות מוסר' (לגר"ח שמואלביץ זצ"ל. ח תשל"ג) הראה והוכיח מכמה מקומות בדברי חז"ל, שישנם חושים טבעיים נעלמים אצל בעלי חיים, להבחין בין בני אדם הגונים ושאינם הגונים. (וכ"כ המהר"ל בחדושי אגדות. וע' מהרש"א ו'בן יהודע'; פרי צדיק — דברים טז).

— מכאן גם מוסר השכל ורמז לבני אדם: אדם שבאה עליו עניות והרי הוא נצרך לבריות, אם דומה הוא לבעלי כנף ויש בו כח להתרומם על גבי מצוקותיו — לא יהא נזקק לצרי עין, לא יבקש מהם הנאה ולא יהא נצוד ברשתם. (מתוך 'איש וביתו' פרק יד)

'כל הנהנה מצרי העין עובר בלאו... עובר בשני לאוין: אל תלחם ואל תתאו — כתב מהר"ל מפראג (נתיבות עולם, נתיב עין טוב): 'כי כל מה שנותן צר עין לאחר, דבק בו עינו הרעה, עד שהדבר ההוא מרוחק לגמרי מן העולם, ועובר בלאו, כמו אכילת דבר שהוא דבר טמא שהוא מרוחק מן האדם'.

ונראה בפרוש דבריו הקדושים, שהרי עולם — חסד יבנה, והחסד הוא קיום העולם. ומי שאין בלבו חסד, הריהו מתנגד למציאות העולם. ואם נהנה אדם מצר עין שכזה, הריהו משועבד לו, ולא יימלט מבלי שתהיה איזו השפעה ממנו עליו. זוהי הסכנה והאיסור, שלא ידבק בו החסרון. (מכתב מאליהו ח"ד עמ' 5)

— למה כינוהו 'צר עין' ולא 'צר / רע לב', או כינוי אחר המיוחס לידים, בכך שנמנע מלידתן צדקה? — אלא שמידת הקמצנות נובעת מתאוות הממון, והתאוה — ראשיתה בעין, ככתוב: תאוה הוא לעינים. וכמו שאמרו: 'עין רואה ולב חומד'. (בן יהוידע. ומפורש כן בדברי רש"י, 'לטוב עין — שונאי בצע וגומלי חסד בממון').

'מרגלא בפומיה דמר כ"ק אאמו"ר זצל"ה בשם הרבי ר' בונם זצל"ה, על הא דאיתא בסוטה ל"ח דאמר רבי יהושע בן לוי דאפילו מחיצה של ברזל אינה מפסקת בין ישראל לאביהם שבשמים, כי כשהלכות כולם המה לאביהם שבשמים, או אין מחיצה של ברזל מפסקת בין ישראל גופא ואין שום מסך מבדיל ביניהם, וזהו הפירוש 'אין מחיצה של ברזל מפסקת בין ישראל' — היינו, בין ישראל עצמם — כשהם 'לאביהם שבשמים'.

(מתוך מכתב מאדמו"ר רש"ש מאמשינוב. נדפס ב'אמרות טהורות' ח"ב)

דף לט

'נתכוון להוות לפניו והזה לאחרי, לאחרי והזה לפניו — הזאתו פסולה. לפניו והזה על צדדין שבפניו — הזאתו כשרה' — משמע שהמתכוין להוות על זה ונפל על אחר — הזאתו כשרה, שהרי לא פסל אלא כשהזה לאחרי. אך אפשר שלעולם הזאה צריכה כוונה [כמו שסובר רבי יוחנן (בחולין לא). לענין טבילה], ומדובר כאן כשיודע שיש שם אדם או כלים טמאים לפניו ולאחרי, אלא שעכשיו נתכוין לאחד מהם, ואנו אומרים שכל אלו שלפניו בכלל מחשבתו הם, כי עשוי הדבר שההזאה תלך הנה והנה, אבל אין דרך ליפול לאחרי ואין זה בכלל מחשבתו. (עפ"י חזון איש פרה טו, וז).

'לפניו והזה על צדדין שבפניו — הזאתו כשרה' — הסכמת הפוסקים היא (ע' ב"י וב"ח ושאר פוסקים קכח, כד. וכן משמע מפשטות דברי הרמב"ם (תפילה טו, ח) והמאירי) שגם הצדדין שבקו ישר עם הכהן — הרי הם כלפניו. [אלא שצידד ה"ז, והביאו בבאור הלכה, שבאופן זה יש לפנות אל כיוון הכהן, ולא למזרח, ואז נחשב פנים כנגד פנים]. וכוונת הגמרא לפשוט את הספק לקולא, מכך שלא מפורש שם דין צדדים שלאחרי כלל, משמע שכל צדדים הרי הם כלפניו, ורק צדדים שלאחרי בכלל 'הזה לאחרי' הם. כי אילו צדדים ממש נידונים כלאחרי, היה לו לפרש זאת. וכן מבואר בירושלמי. (שם. וע' בחידושי הרד"ל כאן).

ואולם מפשט דברי רש"י ועוד ראשונים נראה שרק צדדים שלפניו בכלל ברכה, ולא צדדים ממש. ואפשר הטעם כי כל שעומד מאחרי פיו ועיניו של המדבר נחשב עומד לאחרי, שאין לנו ענין בגופו של המדבר אלא בפיו. (עפ"י חדושים ובאורים, ע"ש באריכות פירוט שיטות הראשונים).

'כיון שנפתח ספר תורה אסור לספר אפילו בדבר הלכה, שנאמר ובפתחו עמדו כל העם ואין עמידה אלא שתיקה' — יש לתמוה על מקומה של הלכה זו בתוך הלכות ברכת כהנים? ואכן כתבו אחרונים שמאמר זה מקומו להלן, גבי הלכות קריאת התורה. וכן מוכח מסדר דברי החכמים, בעלי המימרות. (עפ"י הגהות הרד"ל; אמת ליעקב).

ואולי יש לומר שבא להשמיענו שאף בברכת כהנים אסור לספר וצריך להקשיב לה. וכשאר ההלכות דלהלן שהן מקבילות לקריאת התורה ולברכת כהנים. (עפ"י הנצי"ב).

ואילו תנא דמתניתין חולק ונוקט על הר גריזים. וכן סובר רבי אליעזר בן יעקב בברייתא. מבואר בתוס' שמודה רבי שמצוה לכתחילה לקיים 'על' ממש, אלא שאם ישנה סיבה מסוימת שלא לעשות כן, או לענין דיעבד — מתפרש 'על' בסמוך. (וכן מבואר בספר טהרת הקדש (מנחות סב.), שגם למאן דאמר 'על' — בסמוך, רוב 'על' שבתורה — ממש, אם לא שיש הכרח וסיבה מיוחדת לפרש אחרת. וכ"כ בשו"ת חכם צבי (קסח). וכיו"ב בשפת אמת במנחות שם).

ועוד כתבו התוס', שגם לפי התנאים החולקים על רבי במנחות, כגון רבי מאיר ורבי יהודה, מודים ש'על' הנאמר במברכים על הר גריזים לאו דוקא, שהרי הכהנים והלוויים שהיו למטה הם המברכים. וכן יש מקומות שלפי הסברא אין מתפרש על ממש ולא בסמוך, כגון לא תשחט על חמץ דם זבחי לדעת רבי יוחנן, בפסחים סג, ע"ש בתוס'. וע"ע בחדושי הגר"ר בנגיס ח"ב טו.

הרמב"ם בכמה מקומות פסק כמאן דאמר 'על' — בסמוך. (ע' הלכות תמידין ומוספים ה,ג; פסולי המוקדשין ב,כו וכס"מ).

ג. שלש פעמים באו ישראל בברית; בהר סיני, בערבות מואב ובהר גריזים והר עיבל. רבי שמעון מוציא הר גריזים והר עיבל ומכניס אהל מועד (כשיטת רבי עקיבא רבו, שכללות ופרטות נאמרו בסיני ונשנו באהל מועד). ובכל אחת נכרתו שש עשרה בריתות על כל מצוה ומצוה — 'ברוך' בכלל ('ברוך אשר יקים את התורה הזאת') ו'ברוך' בפרט, 'ארור' בכלל ו'ארור' בפרט, ללמוד וללמד ולשמור ולעשות — הרי ארבע פעמים ארבע. נמצא בין הכל מ"ח בריתות על כל מצוה ומצוה.

בירושלמי מובא מרבי שמעון מנין תקע"ו בריתות לכל מצוה ומצוה. (עתוס').

רבי שמעון בן יהודה איש כפר עכו אומר משום רבי שמעון: כל אחת מהארבעים ושמונה בריתות נכפלת בשש מאות אלף איש ושלשת אלפים וחמש מאות וחמשים כמנין בני ישראל, שהרי קבלו עליהם ערבות הדדית, נמצא כל אחד מישראל נכנס בברית של כל אחד ואחד. רבי אומר לדבריו (שהוא מונה את בריתות הערבות), כל אחד נעשה ערב גם על ערבותו של חברו, הרי יש להכפיל מנין זה בששים רבוא שלשת אלפים חמש מאות וחמשים.

דף לח

- נט. א. מהם החילוקים בין ברכת כהנים במקדש לברכת כהנים במדינה?
  - ב. ברכת כהנים — מהם הדינים הנצרכים לאמירתה?
  - ג. האם יש לחזן לקרוא 'כהנים' או 'כהן' לפני הברכה?
  - ד. כהן שאינו עולה לדוכן, על מה הוא עובר?
  - ה. מתי צריך הכהן לעלות לדוכן?
  - ו. בית הכנסת שכולו כהנים, מה דינו בברכת כהנים?
  - ז. עם שבשדות, האם הם מתברכים בברכת כהנים? האם מחיצה מפסקת?
- א. במדינה אומר אותה שלש ברכות ובמקדש ברכה אחת (לפי שאין עונים 'אמן' במקדש הלכך אינו מפסיק בין פסוק לפסוק).
- א. לדברי התוס', (מ:) היו אומרים 'ברוך שם...'. לאחר הזכרת השם בברכת כהנים, ולא בסוף

הפסוק. [ויש סוברים שאומרים זאת תוך כדי הזכרת השם]. והרא"ש (בסוף פירוש לתמיד) נקט שלא אמרו 'ברוך שם...' בברכת כהנים.

עוד מבואר בתוס' שהעם היו כורעים ומשתחוים בשעת שמיעת שם השם בברכת כהנים. ויש אומרים שלא היו כורעים אלא ביום הכפורים, בשעה שהיו שומעים את השם המפורש יוצא מפי כהן גדול. (כן כתב תוס' יום טוב ביומא ו,ב. וכן משמע שנקט בפשיטות בספר ראשון לציון לבעל אוה"ח הק' — ברכות סג.).

ב. כתבו ראשונים שהארכת טופס הברכות במקדש 'מן העולם ועד העולם', וכן אמירת 'ברוך שם...' אינן נוהגות אלא בתפילה, אבל בשאר ברכות לא היו מאריכים, והיו עונים אחריהן 'אמן' (עפ"י ראב"ד, מובא בראשונים ברכות נד; עשרה מאמרות — חקור הדין ח"ה ה. והרש"ש לא כתב כן).

במדינה אומר השם בכינויו ובמקדש ככתבו. (ושמו את שמי — שמי המיוחד לי. ונאמר במקדש לשום את שמו שם. רבי יאשיה אומר: בכל המקום אשר אזכיר את שמי אבוא אליך וברכתך — בכל מקום אשר אבוא אליך וברכתך, בבית הבחירה, שם אזכיר את שמי).

א. משמת שמעון הצדיק נמנעו אחיו הכהנים מלברך בשם (יומא לט:). התוס' פירשו משום שמאז נפסק גילוי שכינה. והרמב"ם (נשי"כ יד, ג; מוה"נ ח"א סב) פירש כדי להסתירו מאנשים שאינם הגונים. ובשפת אמת (ביומא) צדד לומר שאחר שמת שמעון הצדיק לא היו חכמים היודעים לברך בשם המפורש אלא יחידים בלבד, ע"ש. והרי"ד (שם) כתב שאין חובה להזכיר במקדש את השם ככתבו אלא רשות. ועוד פירש שמשמת שמעון הצדיק נמנעו מלברך בשם בן מ"ב אותיות, אבל שם בן ד' אותיות היו מזכירים גם לאחר מכן. בספר 'חדושים ובאורים' צדד לומר שקודם שמת שמעון, הזכרת השם ככתבו במקדש מעכבת. (וי"ל).

ב. לפרש"י (ביומא סט) אין אומרים שם המפורש חוץ לעזרה. ואולם יש שנראה מדבריהם שמזכירים שם המפורש בכל הר הבית (ע' בפרוש הרב מברטנורא ותפארת ישראל — תענית ב,ה; אפיקי ים ח"ב ג. וכן משמע דעת מהרש"א שלכך אין עונים 'אמן' במקדש, לפי שהזכירו את השם ככתבו, והרי משמע בתענית (טו-טז) שאין עונים 'אמן' בכל הר הבית — משמע שנקט שבכל ההר נאמר ככתבו. 'מגדים חדשים' ברכות סג.).

ג. בגבולים, אם לא הזכיר שם אדנות אלא בכינוי — לפירוש רבנו הלל (המובא בתוס') נראה שיצא ידי חובה. והתוס' דחו דבריו. וכן מדברי הרמב"ם נראה שלא יצא (עפ"י אגרות משה או"ח ח"א סו"י לב).

במדינה הכהנים נושאים את ידיהם כנגד כתפיהם ובמקדש על גבי ראשיהם (כלומר פורסים הידים ממעל לגובה הראש (חדושים ובאורים), ששכינה למעלה מקשרי אצבעותיהם), חוץ מכהן גדול שאינו מגביה את ידיו למעלה מן הציץ. רבי יהודה אומר: אף כהן גדול מגביה.

א. הלכה כחכמים. (רמב"ם נשי"כ יד, ט).

ב. יש מי שכתב שרשאים הכהנים במדינה להגביה ידיהם למעלה מכתפיהם אלא שאינם חייבים. ויש חולקים וסוברים שאין הדבר נאה.

א. לדברי התוס' היו נושאים כפים במדינה בכל קרבן ציבור, תמיד של שחר ותמיד של בין הערבים ובמוספין. והרמב"ם כתב שלא נשאו כפיהם בתמיד של בין הערבים. במדינה, נשיאת כפים אינה אלא בתפילת העמידה, שהיא כנגד קרבנות הציבור, תמידין ומוספין. ואינה אלא בעשרה מישראל, ככל דבר שבקדושה (משנה מגילה כג.). יש אומרים שמהתורה אין צריך עשרה אלא מדרבנן, ואין הדבר ברור.
ב. אמירת העם וענייתו בברכת כהנים במקדש ובמדינה — להלן מ.

ב. ברכת כהנים בלשון הקדש (גזרה שוה מברכות שבהר גריזים. ורבי יהודה דרש מכה תברכו), ובעמידה (מגזרה שוה הנ"ל. רבי נתן אומר מהקש ברכה לשרות), ובנשיאות כפים (גזרה שוה מוישא אהרן את ידו אל העם ויברכם. רבי נתן אומר, מהקש בניו לו וברכה לשרות), פנים כנגד פנים ובקול רם (אמור להם — כאדם האומר לחברו).

א. כתבו התוס' ועוד ראשונים, שעמידה בברכת כהנים מעכבת, כבשירות. וכתב הנודע-ביהודה שאפילו עמידה בסמיכה פסולה. וכתבו פוסקים שגם הציבור יש להם לעמוד לכתחילה.

עוד כתב הנוב"י ועוד אחרונים, שגם דין 'נשיאת כפים' מעכב, וכהן שאינו יכול לישא כפיו לא יעלה [וגם לא יקשור ידיו לראשו]. ויש מי שחלק על כך. כהן שאין לו אלא יד אחת — הורה בשו"ת אבני נזר (או"ח לא) שישא כפיו בלא ברכה שלפניה אלא ישמע ברכת 'אשר קדשנו...'. מכהן אחד, ויברך ברכת כהנים.
ב. 'קול רם' היינו קול בינוני שהוא מעולה שבקולות (טור עפ"י ירושלמי). וצריך שישמע קולו לציבור.

כהן שקולו חלש ואינו נשמע לציבור — יצא מבית הכנסת (עפ"י משנ"ב קכח סקנ"ג. והיינו שאין עשרה שומעים אותו. חו"ב).

כשהקהל מרובה, כתב הפרי-חדש שיש לכהן להרים קולו יותר כדי שישמעו כל הקהל. (ובחודשים ובאורים כתב שלעולם צריך קול בינוני דוקא. ולכאורה נראה שהגדרת הקולות תלויה בשומע, וכגון אם הוא רחוק, צריך שיגיע לאוזניו קול בינוני, לא חלש ולא צעקה, הלכך הדבר משתנה בהתאם לגודל הקהל, כי צריך שיהא לכלל הקהל קול בינוני. וכן משמע בספרי, 'אמור להם — שיהיה כל הקהל שומע'). נחלקו דעות האחרונים האם יכול כהן לברך על ידי שמיעה מחברו, מדין 'שומע כעונה', או שמא כיון שצריך קול רם, אי אפשר לקיים בשמיעה.

ג. ברכות כהנים מעכבות זו את זו, שאם חיסר אחת לא יצא (עפ"י תוספתא מנחות ו). ויש להסתפק בכהן שבירך בשחרית עד 'וישמר' ובמוסף השלים — האם יצא ידי חובה, או שמא היא ברכה אחת ממש והרי הפסיק בה (הדושים ובאורים).

ד. מסופקני אם העומדים ממעל לכהנים מכנגדם, נחשב 'פנים כנגד פנים' אם לאו. וצ"ב.

ג. אמר אביי: נוקטים אנו, לשני כהנים ויותר — קורא (שליח הציבור) 'כהנים'. לאחד — אינו קורא. (אמור להם. ובירושלמי מובאת דעת רב נחמן בר יצחק שגם לכהן אחד אומר 'כהן'). רב חסדא אמר: כהן קורא כהנים (אם שליח ציבור הוא) ואין ישראל קורא כהנים (אמור להם — אמירה משלהם). והסיקו הלכה כאביי ואין הלכה כרב חסדא.

א. יש מפרשים 'לאחד אינו קורא' — אי אפשר לכופו לעלות, שגם אם יאמרו לו לעלות אינו

עובר ב'עשה' אם נמנע. (מובא בתורא"ש, וכן דעת רבנו פרץ, מובא בטור). ויש חולקים וסוברים שגם כהן אחד עובר אם קראו לו. ובשם רבנו תם כתבו שכהן אחד אעפ"י שאינו חייב לעלות מהתורה, חייב מדרבנן.

ב. לדעת הרמב"ם הר"ן ועוד ראשונים, שליח הציבור העובר לפני התיבה הוא הקורא 'כהנים' [אך אין לחוש אם אחר יקרא, אלא שאין המנהג כן. עפ"י שו"ת הרמב"ם רצב]. וכן משמע מרש"י. ואילו רבנו תם פסק (מובא בתוס' ברכות לד וברא"ש שם ובמגילה, ועוד. וכן דעת רבנו חננאל) שאחר יקרא ולא הש"ץ, משום הפסק בתפילה. וכן פסק הרא"ש, וכן נקט הגר"א למעשה. ונחלקו המנהגים בדבר.

ג. יש אומרים שאינו אומר 'כהנים' מיד אחר ברכת הודאה, אלא אומר 'או"א ברכנו בברכה המשולשת... מפי עבדך (ה) כהנים...' [וכשאומר 'כהנים' מגביה קולו, לקראם. וכן נהג מהר"ם מרוטבורג]. ואז הכהנים הופכים פניהם ומברכים. ויש חולקים וסוברים שאין אומרים כן אלא כשאין שם כהנים. (ע' מאירי ותורא"ש; טור או"ח קכח).

ד. יש שם כהן אחד גדול ועוד כהן פחות מ"ג שנה — כתב המבי"ט שאין לקרוא 'כהנים'. [ומשמע מפשט דבריו שגם אדם אחר שאינו ש"ץ, לא יקרא]. והפרי-חדש מפקפק בזה. אכן לפי המנהג שאומרים 'אלקינו ואלקי אבותינו ברכנו...!', ודאי יכול לומר זאת, שאין בדבר הפסק. (עפ"י משנה ברורה קכח סקל"ח).

ה. כתבו ראשונים על פי הירושלמי, שהחזן האומר 'כהנים' יהא ישראל ולא כהן. ואין הדבר מעכב אלא שיש להשתדל לכתחילה. (באר שבע).

ו. המבי"ט (בתשובה סד) נקט לעיקר שהקראת 'כהנים' — דין דאורייתא הוא.

ד. אמר רבי יהושע בן לוי: כל כהן שאינו עולה לדוכן עובר בשלשה 'עשה'; כה תברכו; אמור להם; ושמו את שמי.

א. כתבו המפרשים, הרי זה ביטל מצות עשה אחת, וכאילו עבר על שלש 'עשה' (עפ"י רמב"ם סוף הל' נשי"כ, ועוד. וע' ב'שעורים לזכר א"מ' ח"ב עמ' רכב, שיש במצוה זו שלשה קיומים; ברכה, אמירה, ושימת שם ה' על ישראל, כלומר השראת שכנתו על הציבור). ודוקא כשהוא בבית הכנסת והחזן קורא 'כהנים' [שנאמר אמור להם], אבל אם אינו בבית הכנסת אינו עובר. (רא"ש פ"ג כב, ועוד). ויש אומרים שכהן אחד אינו עובר גם כשקראו לו. ויש חולקים. (ע' או"ח קכח).

וישנה דעה הסוברת ששני כהנים ויותר עוברים בשלשה 'עשה' כשקראו להם. וכהן יחיד עובר ב'עשה' אחד אם נמנע מלעלות. (עפ"י רבנו מנוח, מובא בב"י שם). ולמעשה נחלקו האחרונים בדבר, האם יש חובה מדאורייתא לכהן יחיד לברך. (ע' מנחת חינוך שעה; פרי חדש ופרי מגדים קכח).

ב. כתבו התוס' (בראש השנה) שכהן שעלה לדוכן פעם אחת באותו יום, שוב אינו עובר אפילו אמרו לו לעלות.

וכל כהן שאינו עולה לדוכן לעולם, חוששים שמא בן גרושה או בן חלוצה הוא (רב, כפירוש הגמרא. והרמב"ם השמיט זאת).

בחדושים ובאורים רצה לפרש דברי רב, שכהן שלא עלה כלל לישא כפיו, אף לא לפרקים, ובא עתה לעלות — חוששים לו שמא הוא חלל ואין מעלים אותו. ולפי זה כתב

שהיה מקום לומר [דלא כהתוס'] שאפילו הוא מקבל מתנות כהונה, כיון שזולזל כולי האי
בנשיאת כפים, חוששים לו.

א. כתב בספר חרדים (יב) שגם ישראל המתברך הרי הוא בכלל המצוה. והביאו כמה מהאחרונים
דבריו להלכה. וכתב בשו"ת אגרות משה (או"ח ח"ה כ,כג): ודאי יש חיוב על כל
אחד מישראל לשמוע ברכת כהנים, ולהיכנס לבית הכנסת שיש שם כהנים כדי לשמוע
הברכה. מלבד ביום חול כשהוא צריך לעסוק במלאכתו, פטרוהו. וכן נשים הצריכות
להיטפל בבניהם הקטנים. וכן חולים ומשמשיהם.

ואולם יש סוברים שגם לדברי בעל ספר חרדים אין מוטל חיוב על ישראל לחזור אחר כהן
כדי להתברך, וכן אם יצא מביהכ"נ אינו מבטל מצות עשה, אלא כשהכהן מברכו מצוה
עליו לכוין לקבל הברכה. ועוד כתב שמסתבר שאין חילוק לגבי ישראל אם כבר שמע
ברכת כהנים היום אם לאו (עפ"י דבר אברהם ח"א לא, ע"ש).
ובשיעורי הגרי"ש אלישיב שליט"א מובא, שמרוב הראשונים נראה שאינם סוברים כדעת
בעל החרדים.

ב. עוד כתב באגרות משה שם: המתפלל צריך להפסיק בתפילתו ולשתוק כדי לשמוע ברכת
כהנים. וכן אם עשו אנשים שלא כשורה, ועמדו להתפלל חוץ לבית הכנסת, צריכים
לשתוק בתוך תפילתם ולשמוע ברכת כהנים. ומסתבר עוד בפשיטות, שאם נעמד להתפלל
אחורי הכהנים, צריך לילך משם ולעמוד בפני הכהנים, שהליכה לצורך זה אינה מהוה
הפסק. עד כאן דבריו המחודשים.

(ומצוי הדבר אצל שליח ציבור שפעמים אינו עומד מול הכהנים המברכים, ולפי דבריו לכאורה יש לו לנד
מעט לאחוריו. וצ"ע.)

ואולם לפי מה שכתב בספר 'עמק ברכה' (הל' תפלה), נראה ודאי שאסור לזוז באמצע התפילה כדי לשמוע
ברכת כהנים. ואף ללא דבריו י"ל שאונס תפילה לא גרע מאונס מלאכה. וכן מובא בספר הליכות שלמה
(יג ובהערה) שהמתפלל אחורי הכהנים, ישתוק ויכוין לברכתם ויצדד פניו מעט, אבל לא יזוז ממקומו.
ואולם דעת הגרי"ש שליט"א (בהערות למסכת סוטה) שכיון שמסתיימת שאר הראשונים
וממשמעות דבריהם נראה שאינם סוברים כדעת בעל ספר חרדים, אין נראה שיהא מותר
להפסיק בשתיקה באמצע התפילה כדי לשמוע הברכה, וממילא הוא נידון כעם שבשדות
האנוסים מלבוא.

ג. העוסק בתורה במקום שהכהנים מברכים, יש לו להפסיק ולעמוד לקבל ברכתם, גם אם
כבר שמע ברכת כהנים באותו יום — מפני כבוד הברכה וכבוד השכינה השורה למעלה
מראשי כהנים, והקב"ה משתף קולו בברכתם. אבל תלמוד תורה דרבים אין לבטל משום
כך. (עפ"י הליכות שלמה ט,ו).

ומאותו הטעם אין להפסיק לקדיש וקדושה בשעה שהכנים מברכים (שם י,ד).

ה. הכהן עולה לדוכן בברכת עבודה (וישא אהרן את יָדו אל העם ויברכם וירד מעשֶׁת החטאת והעלה
והשלמים), ואם לא עלה בעבודה שוב אינו עולה. ודוקא כשלא עקר רגליו, אבל עקר רגליו מקודם
כדי לעלות — עולה. וכן כהן העובר לפני התיבה ומובטח לו שלא יתבלבל אם יברך, הרי הוא נד
מעט בעבודה ודיו.

א. לא עקר רגליו בעבודה, ועבר ועלה לדוכן — נחלקו הפוסקים אם צריך לירד אם לאו. וכן דנו כשקראוהו לעלות ולא עקר רגליו.

ב. יש מצדדים להחמיר שהליכה ליטול ידיו אינה נחשבת עקירת רגלים לעלות. (לכאורה נראה בסברא שהנטילה עצמה אפשר שנחשבת כעקירת רגלים. וצ"ב).

ג. נראה פשוט שכהן שעקר רגליו לעלות לדוכן מקודם, ובשעת אמירת 'רצה' הוא עומד על עמדו ועדיין לא עלה לדוכן — נחשבת זו 'עקירת רגלים', שהרי בברכת העבודה הוא במצב שכבר עקר רגליו לעלות. (הערות במסכת סוטה).

ד. כהן המאריך בתפילתו ומשער שלא יספיק לעקור רגליו בעבודה, אין נראה שתועיל לו עקירת רגלים שיעשה עתה, קודם שנעמד להתפלל, אלא יעקור רגליו מעט באמצע תפילתו, בשעה שייגיע ש"ץ לעבודה. (עפ"י שבט הלוי ח"ח כג).

ה. נראה שגם כאשר מקום עמידת הש"ץ הוא באותו מקום שהכהנים מברכים, יש לו לש"ץ כהן לעקור מעט את רגליו כשמגיע ל'רצה', ואין אומרים כשנעמד לפני התיבה במקומו, ייחשב לו כמי שעקר רגליו לברך. (עפ"י שבט הלוי ח"ח כג, ב. מה שכתב כן בשם בן איש חי (תצוה), לא ידעתי מנין משמע כן מדבריו).

ו. יש מקומות שנהוג בהם שהש"ץ כשהוא כהן, עולה לדוכן עם שאר הכהנים לברך. ולא נהגו כן אלא נשאר על עמדו ומברך, [וגד מעט ב'רצה' כנ"ל]. (ע' הערות במסכת סוטה).

ז. גם כהן שלא התפלל ומצא ציבור מתפללים, נושא את כפיו, ואין תפילתו מעכבת. (ראבי"ה וערוך בשם גאון; מובא בהגהות מיימוניות סוף הל' נשי"כ).

ו. אמר אדא אמר רבי שמלאי: בית הכנסת שכולה כהנים, כולם עולים לדוכן. למי מברכין — אמר רבי זירא: לאחיהם שבשדות [אותם שאנוסים מלבוא לבית הכנסת]. והסיקו על פי סתירת הברייתות, שדין זה אמור כשאין שם שויר עשרה אם יעלו מקצתם לדוכן, אבל אם ישתירו עשרה — יעלו מקצתם ויישאר עשרה שיענו אמן.

א. המגן-אברהם (קכח סקל"ח) כתב שזה דוקא בכהנים, אבל אם יש שם כהנים וישראלים, יעלו כל הכהנים אעפ"י שעל ידי כך לא ישתירו עשרה ישראלים שיענו. ואולם דעת הגרעק"א שאין סברא לחלק בין כהנים לישראלים, בשניהם עדיף שיעלו רק מקצת מהכהנים כדי שישתירו עשרה שיענו אמן. (ובאגרות משה (או"ח ח"ב לא) נקט כדברי המגן-אברהם).

ב. ביהכ"נ שכולו כהנים ואין באותה עיר אנשים גדולים נוספים מלבד הכהנים. ואפשר אפילו יש שם אלא שאינם באים לאותו בית הכנסת אלא לביהכ"נ אחר — כתב בשו"ת אגרות משה (או"ח ח"ב לא) שלא יברכו כלל.

ז. תני אבא בן רב מנימין בר חייא, עם שאחורי כהנים אינם בכלל ברכה. ופרשו, דוקא כשאננם אנוסים מלבוא, אבל אנוסים במלאכתם — בכלל הברכה הם.

אנשים גבוהים פשוט שאינם מפסיקים בין הכהנים לאנשים אחרים. וכן התיבה אינה מפסקת. ומחיצה — לדברי רבי יהושע בן לוי אינה מפסקת.

א. כתבו התוס' שהלכה כרבי יהושע בן לוי [ודלא כרב]. ובאנוסים מלהיכנס לפנים מן המחיצה, אינה מפסקת אפילו לרב.

כתב הרשב"א (בתשובה צו): גם הבימה שגבוהה עשרה ורחבה ארבע ויש לה מחיצות גבוהות, אינה מפסקת אפילו לרב החולק על רבי יהושע בן לוי, מפני שהיא מיועדת לתשמיש בית הכנסת לפיכך אינה מפסקת.
ב. לא אמרו אין מחיצה מפסקת אלא לעומדים בבית הכנסת מעבר למחיצה, או חוץ בחצר בית הכנסת מחוץ לפתח, אבל לא בעומד בבית אחר. (רי"א"ז).

כל העם בכלל הברכה, גרים נשים ועבדים (משוחררים). אף על פי שנאמר בני ישראל — כולם בכלל, שנאמר אמור להם.

דין שליח ציבור, ענייתו 'אמן' אחר הכהנים, ונשיאת כפיו אם הוא כהן — נתבאר בברכות לד.

ס. אלו מאמרי רבי יהושע בן לוי בעניני ברכה, טובת-עין וצרות-עין, מובאים בסוגיא?

אמר רבי יהושע בן לוי:

מנין שהקב"ה מתאוה לברכת כהנים, שנאמר ושמו את שמי על בני ישראל ואני אברכם; כל כהן שמברך — מתברך, ושאינו מברך — אין מתברך...
יתכן שלא אמר אלא כשעבר במזיד ולא ברך. ויתכן אף כשלא עבר, כגון שלא עקר רגליו ברצה ולא אמרו לו לעלות, או כשלא בא לבית הכנסת מחמת אונס מלאכה — אף בזה אינו מתברך. (ע' בבאור שני הצדדים בשו"ת אגרות משה או"ח ח"ב לא);
כל כהן שאינו עולה לדוכן עובר בשלשה 'עשה'...
כל כהן שאינו עולה בעבודה שוב אינו עולה...

אין נותנין כוס של ברכה לברך אלא לטוב עין...

מנין שאפילו עופות מכירים בצרי העין...

כל הנהגה מצרי העין עובר בלאו... [רב נחמן בר יצחק אמר: עובר בשני לאוין...].

אין עגלה ערופה באה אלא בשביל צרי העין...

דף לט

סא. א. העומדים בצדי הכהנים, האם הם בכלל הברכה?

ב. מה דינו של כהן שלא נטל ידיו?

ג. איזו ברכה מברך הכהן קודם ברכת כהנים? אלו אמירות נוספות נלוות אל הברכה?

ד. סדר נשיאות כפים, כיצד?

א. העומדים בצדי הכהנים, נסתפקו בגמרא האם הם בכלל המתברכים. ופשט אבא מר בר רב אשי ממשנת פרה שהמתכוין להזות לפניו והזה לאחריו — הזאתו פסולה, אבל הזה על הצדדים שבפניו — הזאתו כשרה. ואף כאן, הצדדים שממנו ולהלן דינם כלפניו, ושממנו ולאחור — כלאחריו.

כתבו הפוסקים שגם הצדדים אשר בקו ישר עם הכהן, כלפניו דמו. ויש אומרים שבאופן

זה יש לעמוד כלפי צדו, כדי שיהא 'פנים מול פנים'. (עפ"י משנה ברורה. וע' ב'חדושים ובאורים'